

УДК 338.48

Вовк С. В.*lanochka_v@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-7937-0973**ResearcherID: I-4527-2017**к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль***Заячківська Г. А.***halyna2017s@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8631-7268**ResearcherID: H-6537-2017**д.е.н., проф., професор кафедри маркетингу та менеджменту,
Хмельницький кооперативний торговельно-кооперативний інститут, м. Хмельницький*

ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Анотація. Представлено результати дослідження проблеми відновлення сфери туризму Хмельниччини у післявоєнний період. Емпірична база дослідження представлена масивом досліджень стану туристичної індустрії України та Хмельницької області, проведених такими авторитетними організаціями, як: Державне агентство розвитку туризму України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, Advanter Group, Національна туристична організація України. Охарактеризовано туристично-рекреаційні ресурси Хмельницької області. З'ясовано головні переешкоди для відновлення та розвитку туристичного бізнесу як в Україні, так і в регіоні. Встановлено, що в результаті військових дій нанесено шкоду навколишньому природному середовищу та культурній спадщині Хмельницької області. Означено принципи повоєнного відновлення сфери туризму в Україні та регіонах: забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів, ґрунтуючись належному управлінні; гнучкість та адаптивність підходів до розвитку сектору туризму та гостинності; відновлення з урахуванням екологічних стандартів, енергоефективності та інших принципів *smart* або креативної економіки; уважне ставлення до регіональних пріоритетів у розвитку туризму; важливість комплексного територіального планування; збалансована інтеграція в Європейський туристичний простір. Визначено шляхи повоєнного відновлення сфери туризму у Хмельницькій області, а саме: проведення заходів маркетингу через механізми публічно-приватного партнерства; розробка нових стратегій просування продуктів і послуг підприємствами туристичної індустрії шляхом створення системи взаємодії для вирішення певних стратегічних завдань, що дасть змогу забезпечити синергетичні зв'язки та посилити взаємодію між ними; застосування інформаційних технологій у розробці планів післявоєнного розвитку індустрії туризму, яке б сприяло не лише спрощенню та прискоренню окремих туристичних процесів, але й підвищенню конкурентоспроможності галузі та сталому розвитку сфери туризму; забезпечення доступу підприємств туристичної індустрії регіону до фінансових ресурсів; підготовка та перепідготовка кадрів для підприємств індустрії туризму.

Ключові слова: сфера туризму, відновлення, заходи маркетингу, інформаційні технології, фінансова підтримка, підготовка кадрів.

Vovk Svitlana*Lanochka_v@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-7937-0973**ResearcherID: I-4527-2017**PhD, Docent, Associate Professor**at the Department of International Tourism and Hotel Business,
West Ukrainian National University, Ternopil*

Zaiachkovska Halyna

halyna2017s@gmail, ORCID ID: 0000-0001-8631-7268

ResearcherID: H-6537-2017

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor at the Department of Marketing and Management,

Khmelnytskyi Cooperative Trade and Economic Institute, Khmelnytskyi

POST-WAR RECOVERY OF THE TOURISM SECTOR IN THE KHMELNYTSKYI REGION

Abstract. The article presents the results of a study of the problem of post-war recovery of the tourism sector in the Khmelnytskyi region. The empirical basis of the study is represented by an array of studies of the state of the tourism industry in Ukraine and Khmelnytskyi region, conducted by such authoritative organisations as: The State Agency for Tourism Development of Ukraine, the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, the Centre for Innovation Development, the Office for Entrepreneurship and Export Development, the Advanter Group, and the National Tourism Organisation of Ukraine. The tourist and recreational resources of Khmelnytskyi region are characterised. The main obstacles to the recovery and development of the tourism business both in Ukraine and in the region are identified. It is established that as a result of military operations, damage was done to the environment and cultural heritage of the Khmelnytskyi region. The principles of the post-war recovery of tourism sector in Ukraine and its regions are defined: ensuring sustainable development of the state and its regions based on good management; flexibility and adaptability of approaches to the development of the tourism sector; recovery taking into account environmental standards, energy efficiency and other principles of the smart or creative economy; attentiveness to regional priorities in tourism development; importance of comprehensive territorial planning; balanced integration into the European tourism space. The ways of the post-war recovery of tourism in the Khmelnytskyi region have been identified, namely: conducting marketing activities through mechanisms of public-private partnership; development of new strategies for the promotion of products and services by enterprises of the tourism industry by creating a system of interaction to solve certain strategic tasks, which will make it possible to ensure synergistic relations and strengthen interaction between them; use of information technologies in the development of plans for the post-war development of the tourism industry, which would contribute not only to simplifying and accelerating certain tourism processes, but also to increasing the competitiveness of the industry and sustainable development of the tourism sector; ensuring access to financial resources for tourism enterprises in the region; training and retraining of personnel for tourism enterprises.

Key words: tourism, recovery, marketing activities, information technology, financial support, personnel training.

JEL Classification: L83

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-10-1>

Постановка проблеми. Військова агресія російської федерації проти України завдала значних втрат вітчизняній туристичній індустрії. Серйозних руйнувань зазнала туристична інфраструктура, потік туристів у східних, центральних та південних областях практично зупинився. Кількість українських подорожуючих скоротилася в п'ять разів, а туристів з-за кордону майже немає. Багато учасників туристичної галузі припинили свою діяльність або значно зменшили обсяги надання туристичних послуг. У 2023 році

кількість платників податків, які провадять туристичну діяльність зменшилась на 36% порівняно з 2021 роком, з них 45% становили юридичні особи, 32% – фізичні особи. Сума сплачених податків за 6 місяців 2023 р. склала 897,848 млн грн, що значно менше ніж у 2021 р. (1,8 млрд. грн) [1]. За оцінками ЮНЕСКО, через повномасштабне вторгнення культурний та туристичний сектори України втратили більше 9 млрд. дол. США доходу [2].

Туристичний сектор у Хмельницькій області з 2022 р. також зазнав помітних збит-

ків. Кількість туристів, які приїжджали в регіон суттєво зменшилась. Якщо до війни м. Кам'янець-Подільський протягом року відвідувало 500 тис. туристів, то у березні 2023 р. – 117 тис. осіб [3]. Не дивлячись на збитки туристичної галузі від війни, за перші шість місяців 2022 р. Хмельницька область увійшла у топ-5 лідерів за сплатою туристичного збору, зростання становило 116% порівняно з 2021 р. – 1 млн 447 тис. грн [4]. У теперішніх умовах ми не можемо говорити про звикле функціонування підприємств туристичної індустрії та зростання туристичного потоку, враховуючи економічні, транспортні та соціальні проблеми. Особливого значення та актуальності набуває питання визначення шляхів відновлення сфери туризму Хмельниччини у післявоєнний період, які зможуть забезпечити його розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняній науковій літературі є значна кількість публікацій, присвячених проблемі відновлення сфери туризму в Україні після війни. Цю тематику у своїх працях досліджують Краснокутська Ю., Сегеда І., Безпалова А. [5], Миронов Ю. [6], Моца А., Шевчук С., Серета Н. [7], Носирєв О., Деділова Т., Токар І. [8], Сіра Е., Голубець І., Безрученков Ю. [9], Царук В. [10] та інші. Такі вчені як Несторишен І. [11], Растворова М. [12], Гаврилюк А. [13] досліджують можливості використання зарубіжного досвіду при відновленні туристичної сфери країни після закінчення війни. Незважаючи на значну кількість публікацій, доцільно зауважити, що недостатньо проведено дослідження у напрямку повоєнного відновлення туризму у Хмельницькій області.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення шляхів відновлення сфери туризму Хмельниччини у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Туристична галузь є однією з основних галузей народного господарства в економічному значенні. Хмельницька область має значні туристично-рекреаційні ресурси, що може сприяти активізації діяльності підприємств туристичної індустрії після закінчення війни, зростанню як внутрішнього, так і міжнародного туристичного потоків, збільшенню надходжень до бюджету регіону та країни, дати поштовх розвитку суміжних галузей економіки та створенню великої кількості робочих місць.

Хмельниччина відома своєю унікальною культурою та розмаїттям історичних та архітектурних пам'яток. В області заре-

єстровано близько 2015 об'єктів археології, історії, архітектури та містобудування, включаючи 387 пам'яток архітектури і містобудування. Туристичний потенціал регіону включає чудові природні ландшафти, мінеральні води та багату історичну спадщину, зокрема м. Кам'янець-Подільський, селище Меджибіж та село Самчики. Хмельницька область також славиться своїми природоохоронними зонами та об'єктами, серед яких 198 пам'яток природи, 24 парки, яким присвоєно статус пам'яток природи паркового мистецтва, 7 природних заповідників, 39 заказників та одна пам'ятка ЮНЕСКО – пункти Геодезичної дуги Струве. Національний природний парк «Подільські Товтри», Національний історико-культурний заповідник «Кам'янець», державні історико-культурні заповідники «Товтри» і «Самчики» й інші культурні об'єкти є популярними туристичними напрямками.

З березня 2022 року основними споживачами туристичних послуг в регіоні стали вітчизняні туристи, співробітники іноземних гуманітарних і медійних організацій, любителі «темного туризму». Падіння в'їзного туристичного потоку в регіоні зумовлене насамперед загрозою ракетних ударів, закриттям повітряного простору й ускладненим транспортним доступом. На початку війни значна частина підприємств туристичної індустрії припинила або призупинила на невизначений термін свою діяльність внаслідок зменшення попиту та обривом логістичних зв'язків з партнерами. Згідно звіту про дослідження Ініціативи для відновлення економіки України, представники обласних військових адміністрацій (ОВА) та територіальних громад (ТГ) вказали на такі п'ять головних перешкод для відновлення та розвитку туристичного бізнесу [14]:

- пошкодження ланцюгів постачання – 87,5% представників ОВА та 51,6% ТГ;
- недостатня кількість платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку – 68,8% і 57,9% відповідно;
- непрогнозованість ситуації в Україні – 56,3% та 57,9% відповідно;
- недостатність кваліфікованих працівників – 68,8% та 34,1%;
- нестача капіталу (власні та оборотні кошти, заощадження) – 56,3% та 44,4% відповідно.

Внаслідок війни завдано збитків навколишньому природному середовищу Хмельницької області, насамперед, це стосується територій, які зазнають регулярних ракетних обстрі-

лів. Негативними наслідками для природи є забруднення атмосфери, ґрунту й підземних вод, а також зміни у біорізноманітті, що впливають на привабливість території для туристів.

Військові дії нанесли шкоду культурній спадщині регіону. Об'єкти культурної інфраструктури зазнали пошкоджень і руйнувань на 8% територіальних громад Хмельницької області [15]. Пошкоджено або зруйновано 9 пам'яток культурної спадщини (Шепетівський район – 1; Хмельницький – 8), у т.ч. 1 – національного значення, 4 – місцевого значення, 3 – щойно виявлених об'єкти культурної спадщини [16].

Туризм на Хмельниччині має середній пріоритет в економічному розвитку та середні ризики, пов'язані з ракетними ударами.

Повоєнне відновлення сфери туризму в Україні та регіонах базується на таких основних принципах [17]:

- забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів, ґрунтуючись належному управлінні;
- гнучкість та адаптивність підходів до розвитку сектору туризму та гостинності;
- відновлення має відбуватись за принципом «відбудувати краще», з урахуванням екологічних стандартів, енергоефективності та інших принципів smart або креативної економіки;
- уважне ставлення до регіональних пріоритетів у розвитку туризму, виражених у регіональних та місцевих стратегіях розвитку;
- важливість комплексного територіального планування;
- збалансована інтеграція в європейський туристичний простір.

У результаті проведеного дослідження, нами визначено шляхи повоєнного відновлення сфери туризму у Хмельницькій області.

Необхідність створення та посилення попиту на туристичні послуги як в Україні, так і за кордоном вимагає проведення заходів маркетингу через механізми публічно-приватного партнерства. Це включає:

- проведення аналізу цільових ринків і адаптацію туристичної пропозиції до їхніх вимог, оцінки конкурентоспроможності регіону;
- розробку та реалізацію регіональної та локальних маркетингових стратегій і планів формування та просування регіонального та локальних туристичних продуктів, у т.ч. формування промо-пакетів для туристичних підприємств, масмедіа, блогерів тощо;
- формування іміджу та проведення брендингу Хмельницької області та її дестинацій, проведення комунікаційних кампаній тощо.

Для відновлення позицій Хмельниччини на національному туристичному ринку підприємствам туристичної індустрії необхідно розробити нові стратегії просування своїх продуктів і послуг. Один зі способів – це створення системи взаємодії для вирішення певних стратегічних завдань, що дасть змогу забезпечити синергетичні зв'язки та посилити взаємодію між ними.

Застосування інформаційних технологій (великі дані (Big Data), інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI), віртуальна та доповнена реальність (VR/AR), блокчейн та мобільні додатки) у відновленні туристичної індустрії області після війни має сприяти не лише спрощенню та прискоренню окремих туристичних процесів, але й підвищенню конкурентоспроможності галузі, забезпеченню її сталого розвитку та інтеграції у повоєнне життя суспільства та економіки Хмельниччини.

Використання інформаційних технологій у розробці планів післявоєнного розвитку індустрії туризму має сприяти вирішенню таких завдань:

- об'єктивна оцінка стану туристичної галузі області та визначення пріоритетних напрямків її розвитку;
- підвищення іміджу та привабливості туристичних дестинацій на території області;
- стимулювання соціально-економічного розвитку певних територій на основі розвитку їх туристичної інфраструктури;
- забезпечення туристів детальною та актуальною інформацією про туристичні маршрути, атракції, локації тощо, які знаходяться на території області;
- створення відкритої інформаційної системи для продажу послуг у сфері туризму.

Забезпечення доступу підприємств туристичної індустрії регіону до фінансових ресурсів. Можливі джерела фінансової підтримки можна поділити на дві основні категорії: внутрішні та зовнішні. Внутрішні джерела включають допомогу з національного та місцевих бюджетів. Зовнішні джерела – допомогу іноземного походження, а саме: від міжнародних фінансових установ (МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку), двосторонню допомогу від урядів та державних установ (USAID), підтримку від міжнародних бізнес-організацій. Важливо враховувати, що короткострокові та середньострокові проблеми повоєнного відновлення можуть бути полегшені за допомогою різних форм фінансової допомоги.

Військові дії, міграція населення за кордон та мобілізація негативно вплинули на ринок праці у сфері туризму на Хмельниччині. Незважаючи на помітне зменшення кількості робочих місць та зростання безробіття, роботодавці відзначають дефіцит кадрів: офіціантів, барменів, кухарів, а також представників робочих професій. Створення спеціалізованих центрів для навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників туристичної сфери, заохочення підприємців до працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю та ветеранів війни, участь у державних програмах підтримки бізнесу є важливими засобами вирішення даної проблеми.

У нинішніх умовах фінансове становище підприємств туристичної індустрії обмежує їх можливості щодо підготовки кадрів. У 2022 році 49% підприємств готельно-ресторанного бізнесу використовували навчання персоналу на місці роботи, 46% користувалися внутрішніми навчальними програмами, 56% проводили навчання у власних центрах та закладах професійно-технічної освіти, 32% – у спеціалізованих тренінгових центрах за короткостроковими програмами, 16% – у закладах вищої освіти [17]. Для вирішення кадрового питання необхідним видається розробка програм дуальної освіти в навчальних закладах, що готують фахівців для туристичного сектора, орієнтація освітніх програм на практичну складову, розміщення на тематичних порталах інформації про освітні курси для працівників туристичної сфери.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Реалізація вищезазначених заходів дасть змогу більш ефективно підтримувати підприємства туристичної індустрії в процесі відбудови сфери туризму, розробки маркетингової стратегії та формування туристичного іміджу Хмельницької області, посилення співробітництва між міськими та районними адміністраціями регіону з пріоритетних питань розвитку туризму. Перспективним напрямом подальшої дослідницької роботи визначено розробку стратегічної маркетингової програми розвитку туризму на Хмельниччині у післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Туризм в Україні: скільки коштів у держбюджет принесла туристична галузь у 2023 році? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2417/tourism-in-ukraine-how-much-money-did-the-tourism-industry-bring-to-the-state-budget-in-2023>

2. Україні треба майже \$9 мільярдів на відновлення туризму та культурних об'єктів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3826850-ukraini-treba-majze-9-milardiv-na-vidnovlennaturizmu-ta-kulturnih-obektiv-ap.html>

3. Туризм в Україні: Хмельниччина шукає нові туристичні шляхи. URL: <https://podrobnosti.ua/2472409-turizm-v-ukran-hmelnichchina-shuka-novturistichn-shljahi.html>

4. Соловчук Л. Туристичний збір під час війни в Україні переплинув показники 2021 року. URL: <https://thepage.ua/ua/news/turzbir-za-pershepivrichchya-2022-roku-zris-na-29percent>

5. Краснокутська Ю.В., Сегеда І.В., Безпадова А.С. Післявоєнне відновлення туристичної індустрії України в контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 56. URL: https://www.researchgate.net/publication/376296099_PISLAVOENNE_VIDNOVLENNATURISTICNOI_INDUSTRII_UKRAINI_V_KONTEKSTI_STALOGO_ROZVITKU

6. Миронов Ю.Б. Шляхи післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. № 71. С. 64–68.

7. Моца А., Шевчук С., Серета Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560/1501>

8. Носирев О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1 (26). С. 55–68.

9. Сіра Е.О., Голубець І.М., Безрученков Ю.В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. Випуск 68. С. 155–158.

10. Царук В.В. Туризм в Україні в умовах воєнного стану – проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. *Таврійський науковий вісник. Серія : Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 4. С. 15–24.

11. Несторишен І.В. Особливості розвитку економіки туризму в пост-конфліктний період: міжнародний досвід та вітчизняні перспективи. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/339/9330/19465-1>

12. Растворова М. Підходи до позиціонування туристичних дестинацій в умовах викликів війни: аналіз досвіду країн Балканського півострову. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2022. № 3 (67). С. 83–91.

13. Гаврилук А. М. Міжнародний досвід розвитку туризму в умовах війни та поствоєнний період. *Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 квітня 2022 р.). Київ : КНУКІМ, 2022. С. 93–95.

14. Бізнес. Дослідження стану та потреб МСБ в Україні за оцінкою територіальних громад та ОВА. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-msb-v-ukraini-za-ocinkou-teritorialnih-gromad-ta-ova>

15. МКІПУ. Через російську агресію в Україні постраждали 1702 об'єкти культурної інфраструктури. URL: <https://mcip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-1702-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/>

16. МКІПУ. Через російську агресію в Україні постраждали 823 об'єкти культурної спадщини. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cherez-rosiisku-ahresiiu-v-ukraini-postrazhdaly-823-obyekty-kulturnoi-spadshchynu>

17. НТОУ. Стратегічна Дорожня карта «Відновлення малого та середнього бізнесу у секторі туризму та гостинності в 2023–2033 роках». URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-library-small-and-medium-sized-businesses-recovery.pdf>

REFERENCES

1. Visit Ukraine (2023), “Tourism in Ukraine: how much money did the tourism industry bring to the state budget in 2023?”, available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/2417/tourism-in-ukraine-how-much-money-did-the-tourism-industry-bring-to-the-state-budget-in-2023> (accessed March 24, 2024).

2. Ukrinform (2024), “Ukraine needs almost \$9 billion to restore tourism and cultural sites”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3826850-ukraini-treba-majze-9-milardiv-na-vidnovlenna-turizmu-ta-kulturnih-obektiv-ap.html> (accessed March 19, 2024).

3. Podrobnosti (2023), “Tourism in Ukraine: Khmelnytskyi region is looking for new tourist routes”, available at: <https://podrobnosti.ua/2472409-turizm-v-ukran-hmelnichchina-shuka-nov-turistichn-shljahi.html> (accessed March 19, 2024).

4. Solovchuk, L. (2022), “Tourist tax during the war in Ukraine surpassed the figures for 2021”, available at: <https://thepage.ua/ua/news/turzbir-zapershe-pivrichchya-2022-roku-zris-na-29percent> (accessed March 19, 2024).

5. Krasnokutska, Yu. V., Segeda, I. V., Bezpalova, A. S. (2023), “Post-war recovery of the Ukrainian tourism industry in the context of sustainable development”, *Economy and Society*, vol. 56, available at: https://www.researchgate.net/publication/376296099_PISLAVOENNE_VIDNOVLENNIA_TURISTICNOI_INDUSTRII_UKRAINI_V_KONTEKSTI_STALOGO_ROZVITKU (accessed March 11, 2024).

6. Mironov, Yu. B. (2023), “Ways of post-war recovery of the tourism industry in Ukraine”, *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic sciences*, no. 71, pp. 64–68.

7. Moca, A., Shevchuk, S., Sereda, N. (2022), “Prospects for the post-war recovery of tourism in Ukraine”, *Economy and society*, no. 41, available at:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560/1501> (accessed March 11, 2024).

8. Nosiryev, O., Dedilova, T., Tokar, I. (2022), “Development of tourism and hospitality industry in the strategy of post-conflict economic recovery of Ukraine”, *Socio-economic problems and the state*, vol. 1 (26), pp. 55–68.

9. Sira, E. O., Golubec, I. M., Bezruchenkov, Yu. V. (2022), “Post-war recovery of tourism in Ukraine”, *Market infrastructure*, vol. 68, pp. 155–158.

10. Caruk, V. V. (2023), “Tourism in Ukraine under martial law – problems of recovery and search for new management models”, *Taurida Scientific Herald. Series: Public Management and Administration*, no. 4, pp. 15–24.

11. Nestorishen, I. V. (2023), “Peculiarities of development of the tourism economy in the post-conflict period: international experience and domestic prospects”, available at: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/339/9330/19465-1> (accessed March 15, 2024).

12. Rastvorova, M. (2022), “Approaches to Positioning Tourist Destinations in the Context of War Challenges: Analysis of the Experience of the Balkan Countries”, *Scientific Notes of “KROK” University*, no. 3 (67), pp. 83–91.

13. Gavrilyuk, A. M. (April 14–15, 2022), “International experience of tourism development during the war and post-war period”, *Materiali IX mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi* [Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], Gostinnist, servis, turizm: dosvid, problemi, innovaciyi [Hospitality, service, tourism: experience, challenges, innovations], Kyiv: KNUKIM, pp. 93–95.

14. Business (2023), “A study of the state and needs of small and medium-sized businesses in Ukraine as assessed by local communities and regional military administrations”, available at: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-msb-v-ukraini-za-ocinkou-teritorialnih-gromad-ta-ova> (accessed March 25, 2024).

15. МСІПУ (2023), “Due to Russian aggression in Ukraine, 1702 cultural infrastructure sites have been damaged”, available at: <https://mcip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-1702-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/> (accessed March 25, 2024).

16. МСІПУ (2023), “Due to Russian aggression, 823 cultural heritage sites in Ukraine have been damaged”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/cherez-rosiisku-ahresiiu-v-ukraini-postrazhdaly-823-obyekty-kulturnoi-spadshchynu> (accessed March 25, 2024).

17. НТОУ (2023), “Strategic Roadmap "Recovery of small and medium-sized businesses in the tourism and hospitality sector in 2023–2033"”, available at: <https://nto.ua/assets/files/ntou-library-small-and-medium-sized-businesses-recovery.pdf> (accessed March 25, 2024).

Стаття надійшла до редакції
29 березня 2024 р.